

Ժիր կեանքի հանդէս կը պարզեն ամէն օր, ցորչափ «Որում շատ տուաւ՝ շատ խնդրեցի ի նմանէն» անհասկնալի չի դառնար մեզի, ցորչափ զրիչը չի ժանգոտիր բնաւ զրասեղաններուն վրայ, ու կաղամարը չի չորնար երբեք հոն, ցորչափ քանքարաթաքոյցի հակումներ իրենց բոյն չեն ըներ մեր ներքին կեանքը, ցորչափ վերջապէս Աստուծոյ և ազգին մտածումը այս տունը կը պահեն միշտ երանազայր փեթակի իր վիճակին մէջ, ուր կարենանք ամէնքս ալ պատրաստել սուրբ սիրոյ անապակ մեղրը:

Ամէնքս մտղթենք ի սրտէ որ այսպէս լինի առ յաւէտ. եղիցի, եղիցի:

Օրհնութիւն յիշատակի հողելոյս պատրիարքաց, միաբանից, օրհնութիւն երախտաւոր բարերարաց, նուիրատուաց, ուստաւորաց և վաստակաւորաց, հանգուցելոց և կենդանեաց:

Շնորհակալութիւն և ձեզ ամէնուդ, Տնօրէն և Ընդհանուր ժողովներու և զանազան մարմնոց, ղիւաններու և ժողովականաց, սրբավայրերու և Հաստատութեանս զանազան ճիւղերու տեսչութեանց, պաշտօնակալաց և պաշտօնէից, որոնց անձնդիր աշխատութեանց ի պատի՛ անցնող տարին ամէնուս համար եղաւ յաջողութեան տարի մը խեղապէս:

Ամենակալին Նախախնամող Աջը հովանի լինի ամէնուս վրայ, և ամէնքս այս շրջանին մէջ ևս առաջնորդէ ի բարին. ամէն:

ԽՍԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՅԴ ԱՍՊԸ...

Մեր նախորդ թիւի խմբագրականին մէջ մատնանիշ ըրած էինք զայն, այն ամպը՝ որ սկսած է կուտակուիլ ազգային կեանքի երկինքին շատ մօտաւոր մէկ կէտին վրայ...

Այդ ամպը այն վտանգն է որ նոր աղէտքի մը անացուցիչ սպառնալիքովը ժամանակէ մ'ի վեր, բայց վերջերս մանաւանդ, անա ամէն օր աւելի կը սենայ ազգին ամենէն նուիրական և սիրելի հաստատութեան զլիւն, որ իր եկեղեցին է:

Պատրանքներէ չէ որ կը տարուինք մեր այս արտայայտութեանց մէջ. ոչ ալ անհիմն երկիւղի զգացումներով է որ անդոհուած է մեր սիրտը: Իրականութիւն մը կայ մէջտեղը, զոր անկարելի է չտեսնել:

Եօթը տարիներ առաջ, «Սիոն»ի առաջին և երրորդ թիւերուն մէջ, ուրիշ խորագրի մը ներքե, պարզած էինք մեր մտավախութիւնը մեր եկեղեցական կեանքին դէմ յառաջ եկած դժուարին կացութեան մը առթիւ, խորհրդածելով Հայաստանի առաջին և երկրորդ Հանրապետութիւններու կողմէ ցոյց տրուած ընթացքին և գործադրուած քաղաքականութեան մասին. բայց այսօր կացութիւնը աւելի լուրջ է և աւելի քան երբեք մտահոգիչ:

Գիտենք պատմութենէն թէ կրօնքի կամ եկեղեցւոյ դէմ յարուցուած

հակառակութիւնը երբ պետութիւններէ կամ պաշտօնական իշխանութիւններէ կուգայ, չէ այնքան երկիւղալի, որքան երբ իր ծոցէն ելած ընդդիմամարտ ոյժեր է որ կը լարեն զայն իր դէմ:

Գրիստոնէութիւնը իր առաջին թափը կը պարտի այն հալածանքներուն, զորս կայսերական Հռովմը անոր վրայ պայթեցուց ամբողջ երեք դարեր՝ սուրով և զրիչով. մէկ կողմէ անվերջ նահատակութեանց դաշտի մը վերածելով Աւետարանի կեանքը, և միւս կողմէ՝ ժամանակին ամենէն համբաւուած միտքերուն քննադատութեանց և այլանքին նշաւակ դարձնելով Խաչին հաւատքը: Ոչ մէկուն համար զաղտնիք մը չէ այսօր սակայն թէ այդ երկու ահեղ բռնակներէն առաջինը ինչպէս վերջոտնուեցաւ իր իսկ յարուցած արեան կոհակներուն ուժգնութենէն, ու երկրորդը ինչ արագութեամբ ընդօտնուեցաւ հոգեկից և հօգօր այն զրականութենէն, որ ժամանակին ջատագովականը և ապագային աստուածաբանութիւնը եղաւ:

Տերտուղիանոսի ծանօթ խօսքը, «Արիւն մարտիրոսաց՝ սերմն քրիստոնէութեան», մնաց յաւերժական պատգամ մը՝ ինչպէս բարոյական մեծ արժէքներ ներկայացնող որ և է սկզբունքներու՝ նոյնպէս և մանաւանդ կրօնական սկզբունքներու այսինքն հոգւոյ կեանքին դէմ կազմակերպուած հալածանքներուն վաղանցուկ և ապարդիւն հանգամանքը ազդարարող: Հաւատքի ճշմարտութեան յաղթանակն է որ փառաւորուեցաւ շարունակ պատմութեան յաջորդ շրջաններուն ևս, ո՛ւր և ե՛րբ որ չիլ և շեղ նկատումներէ շարժող իշխանութեանց ձեռքեր իրենց լախտը բարձրացուցին կրօնքի նուիրականութեանց վրայ:

Ընդհանուր քրիստոնէութեան կեանքին մէջ ճշմարտուած այս տեսութիւնը նոյնքան բացորոշ կերպով հաստատուեցաւ նաև մեր ազգային կրօնական կեանքին մէջ:

Դրացի կամ հովանաւոր օտար քաղաքական իշխանութիւններէ յաճախ և ազգային ընդիմեր պետութենէն՝ անգամ մը դէթ՝ մեր եկեղեցական ինքնութեան դէմ սարքուած բռնութիւնները մնացին միշտ անհետևանք. ու օտար եկեղեցական իշխանութիւններէ մղուած խօսքի, զրչի և մանաւանդ զործի հակառակութիւնները, որոնք, մեր պատմութեան քանի մը շրջաններուն, այնքան ահարկու կերպով ուղղուեցան երբեմն դէպի մեզ, վրիպեցան միշտ իրենց կէտադրած նպատակէն. ու Հայաստանեայց եկեղեցին, Հայութեան սրտին ու միտքին ամենէն հարազատ այդ արտայայտութիւնը, անոր հողին ամենէն մաքուր այդ յիշատակարանը, մնաց կենդանի և կանգուն:

Անոնց՝ որ մեր այս խորհրդածութեան առթիւ պիտի ուզէին ըսել մեզի թէ «ազգային պետական հալածանքն է որ այժմ աւելի կը սպառնայ Հայ եկեղեցիին. երբեմնի արիւնին տեղ՝ անաղմուկ ճնշումի կերպն է որ կը զործադրուի այսօր. ու ձեռն մէջ փափկանալով՝ իրեն մէջ խտտանալու այս եղանակը իր խորքին մէջ աւելի ուժգին է քան հին հալածանքներուն մեթոտը», պիտի ըսէինք պարզապէս. եթէ ընդունիլ իսկ հարկ ըլլար ձեր նկատողութեան ճշգրտութիւնը, մենք կը խորհինք թէ կրօնքի և եկեղեցւոյ զգացումը՝ քաղաքական ոյժերուն առջև լուռ սիրոյ ներողամիտ տոկունութենէն բնազդաբար և շատ աւելի կրնայ հանել ինքնապաշտպանութեան ներքին ոյժ, քան թէ թշնամական ղուով և ազմկարար զործունէութեամբ մղուած պայքարները:

Իսկ անոնց՝ որոնք մեր ուշադրութեանը պիտի ջանային յանձնել այն հոգևոր հարստահարութիւնները — շատ չգտնեն թող այս բառը — որոնք, Սփիւռքի քանի մը կարևոր կէտերուն վրայ, մասնաւորաբար հին և նոր օտար եկեղեցիներուն կամ դաւանութեանց կողմէ կը կատարուին Հայաստանեայց եկեղեցիին կեանքին դէմ, պիտի ըսէինք առանց ինքնախաբուծեան, այսինքն անկեղծ համոզումով, թէ մեռած չէ տակաւին մեր մէջ այն ոգին որ այնքան քաջութեամբ ի յայտ եկաւ երբեմն, բիւզանդական կայսրութեան օրով և անոր սահմաններուն մէջ, երկար ատեն իր հաւատքին ու բարոյականին, իր եկեղեցիին ինքնութեան և ազգային նկարագրին դէմ նիւթուած դաւանքներուն առթիւ, և որ նոյնքան և աւելի յաջողութիւններով արիացաւ յետոյ այն միւս յարձակումներուն առջև, զորս Ունիթորական անուան տակ դարանուած աւելի վտանգաւոր շարժում մը կազմակերպեց մեր ազգային և կրօնական նուիրականութեանց դէմ, շատ աւելի ազդեղ պայմաններու մէջ, մարդոսական ծուղակներ ցանկելով մեր երկրին մէջ ամէն կողմ, մեր ժողովուրդին քաղաքական և ֆիզիկական ամենէն տխուր և դժբախտ օրերուն:

Արտայայտենք, սակայն, վերջապէս, մեր սիրտը սղոցող կսկծանքին դառն զգացումը. Հայ եկեղեցին քաղաքական զօրութեանց և օտար կրօնական իշխանութեանց հարուածներէն չէ որ կը վախնայ այնքան, որքան այն պառակտիչ և քայքայող վրդովումներէն՝ զորս իր ծոցածնունդ դաւակները, արիւնով և հողիով զինքը ժառանգելու ճակատագրուած սիրտեր, կը պատրաստեն իր մէջ ու իրեն դէմ: «Թշնամիք առն՝ ընտանիք իւր»։ Բո՛ւն ահաւոր հակառակութիւնը այն է որ ներսէն կը պայթի. բերդը ներքուստ կ'առնուի. ծառը իր մէջէն է որ կը փախ. մարդը իր սիրտէն և կիւքերէն է որ կը մահանայ բարոյապէս. ու զաղափարական կոչումի վրայ բարձրացած կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները կը խախտին իրենց պատուանդանին վրայ, այն ատեն միայն՝ երբ ներքին անհասկցողութիւններ, ատելութեան և մախանքի մաղձ, կազ ու կռիւ կը խորանան իրենց մէջ, խռովութեան և անմիաբանութեան կիրքով լեցնելով միջնորդորդը, և ամէն օր զայթակղութեան հանդէս պարզելով հոն՝ ուր սէրը, հնազանդութիւնը և համերաշխ զործակցութիւնը միայն պէտք է վարէին սիրտերը:

Գերազանցապէս զաղափարական կազմակերպութիւն՝ իսկապէս բարոյական վախճանի ուղղուած հաստատութիւն մըն է Հայաստանեայց եկեղեցին. ոչ ոք կրնայ ուրանալ զայն:

Բայց, իբր այդպիսի մի հաստատութիւն, կարենալու համար ապրիլ եւ զործել, պէտք ունի անիկա ամենէն աւելի ա՛յդ հոգեկան ոյժերուն. սիրոյ, հնազանդութեան և համերաշխ ոգւոյ. ու ա՛յս է զոր պէտք չէր կարենար անտեսել ոչ մէկ հայ:

Այդպէ՞ս է սակայն իրօք. երևոյթները, տխուր խտանշաններ դժբախտաբար, կը հարկադրեն զմեզ այնպէս խորհելու թէ նշանակելի չափով մը արդարեւ տկարացած է այդ զգացումը ազգային զիտակցութեան մէջ: Անարդար պայքարը՝ որ կը մղուի Մայր Աթոռոյ դէմ, կարգ մը թերթերու մէջ, անպատկառ որակումները՝ որոնք կ'ուղղուին անոր պատուական զահակալին՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հոգևոր պետին դէմ, ու մէկէ աւելի քահանաներու, ինչ-

պէս նաև իբր թէ եպիսկոպոսի մը — բան մը՝ որուն պիտի չուզէինք բնաւ հաւատալ — յարուժը եկեղեցական իշխանութեան դէմ եղջիւր շարժող այդ ազգայիններու խումբին՝ յԱմերիկա, այս ամէնը չեն կրնար ստուգիւ նկատուիլ բարենշան։ Ու ա՛յս է արդարև ցաւալի. հո՛ւտ է որ կը մատնանշուի շարաւոտած վէրքը. ա՛յդ է ահա ամպը՝ որ սկսած է կուտակուիլ հայ կեանքի երկինքի ամենէն մօտաւոր մէկ կէտին վրայ...

Թո՛ղ Հառարկուի բնաւ, ի հակառակէն, թէ այդ ամպը չունի այնքան սպառնալից բնոյթ՝ որչափ մտածել կուտայ թերևս այս տողերուն ընթերցումը, քանի որ Հայ Եկեղեցւոյ բոլոր նուիրապետական աթոռները, հոգևորական դասուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը և ժողովուրդին ու բանիմաց տարրերուն ստուարագոյն թիւը կը մնան Մայր Աթոռոյ հանդէպ իրենց հնազանդութեան և անայլալ սիրոյ կեցուածքին մէջ։ Ազգն ամբողջ շուարումի և զահանդանքի մատնող այն հարուածէն վերջ, որ զարկաւ անոր զոյւլթեան հիմերուն, և թրխպոտ մառախուղի մէջ պահ մը անտեսանելի դարձուց ճամբան, ուսկից պէտք էր անցնէր ան՝ զինքը դէպի իր ապագան տանող իր զնացքին մէջ, անհայրենիք աստանդականութեան վայրափատին այն դրութեան մէջ, ուր սփռուած են ահա անոր բեկորները՝ ի խնդիր աշխատանքին պարկեշտութեամբը շահուելիք պատառ մը հացին, վերջապէս անորոշ ու տարտամ յոյսերէ միայն մերթ ընդ մերթ փոքր ինչ լուսաւորուած այն մռայլին մէջ՝ ուր կեանքի հազիւ նմանող վիճակ մը կը քաշլըռտէ ան ահաւասիկ աւելի քան տաճանակ մը տարիներէ ի վեր, անհանդուրժելի պիտի լինի սրտի նոր ցնցում մը, այո՛, դոյզն իսկ ցնցում մը իր սրտին՝ որ իր եկեղեցին է, իր անցեալի սուրբ յիշատակներուն զանձարանը, իր հաւատքին և յոյսին մշտահոս աղբիւրը, և հանդիսարանը սիրոյ այն անսպառ զօրութեան՝ որ շուրջ քսան դարերէ ի վեր կեանք և բարիք միայն հրաշագործեց այն դժխեմ իրականութեան մէջ՝ որ մեր պատմութեան զետիւնը եղաւ։

Այդ մտածութեամբ կամ մտահոգութեամբ է մանաւանդ որ սրտազինա կոչ կ'ուղղենք այս արտակարգ և ցաւալի կացութեան՝ եկեղեցւոյ իշխանութեան հանդէպ զոյացած շարժման զուլս անցած ազգայիններուն, երկնչիլ Աստուծոյ և պատմութեան առջև յառաջ դալիք պատասխանատուութեան ահաւորութենէն, համակերպիլ այն բոլոր հրահանգներուն և հրամանաց, զորս այնքան իմաստութեամբ և սիրով կ'աւանդէ ամէնուս Ն. Ս. Օծութիւն, ամենայն Հայոց սրբադնագոյն հայրապետը, իբրև հայր որդեգորով և որպէս Հովիւ քաջ իր հոգւոյն յանձնուած բանաւոր Հօտին, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ լրութեան։

Նոյնքան զգածուած սրտիւ է որ կոչ կ'ուղղենք նաև մեր սուրբ եկեղեցւոյ բոլոր մնացեալ զաւակաց՝ անդրդուելի մնալ Մայր Աթոռոյ հոգևոր վերին իշխանութեան հանդէպ իր տիրաւէր հաւատարմութեան մէջ, խելամուտ լինել վայրկեանին բախտորոշ լրջութեան, Հտարուիլ կիրքերը զրգռող մտայնութենէ և ըմբռնել թէ մէկ կողմէ հնազանդութեան և միւս կողմէ սիրոյ և խաղաղութեան զեփիւռն է միայն որ պիտի կարենայ ցրուել ամպը, որ իրապէս կախուած է մեր երկինքն ի վար։

★ ★ ★